

Posudek bakalářské práce

Název práce: Využití kreativních reminiscenčních technik při práci se seniory.

Autorka: Alena Fendrychová

Posudek zpracovala: PhDr. Hana Janečková PhD., Evangelická teologická fakulta UK, 3. lékařská fakulta UK

Alena Fendrychová zvolila zajímavé, z hlediska metod sociální práce zaměřených na seniorskou populaci velmi inovativní a nosné téma kreativního využití reminiscence. Autorka navazuje na dosavadní vývoj reminiscenční práce v ČR a originálním způsobem jej rozšiřuje do oblasti podpory mezigeneračních vztahů v rodinách. Stimuluje zejména vizuální vzpomínky tří generací rodinných příslušníků, aby je posléze vedla ke zpracování hodnotných reminiscenčních artefaktů.

Především je třeba konstatovat, že autorka naplnila veškeré formální požadavky kladené na bakalářskou práci – práce je dobře strukturovaná, přehledná, precizně zpracovaná. Je definován cíl práce, je zpracována teoretická část, která vhodným způsobem uvozuje část praktickou. Dále jsou popsány metody vlastní práce s rodinami, výsledky vyhodnoceny a zobecněny formou návrhů k dalšímu využití v praxi. Autorka mluví o významu a možnostech kreativní práce se vzpomínkami. Kreativita je však podstatným rysem samotné bakalářské práce, čtenář se s ní setkává v podobě zajímavých názvů kapitol („Dvě překvapivé vlastnosti autobiografické paměti“, „Zapovězené vzpomínání“, „Tanec ve službách reminiscence“), přiložených fotografií a výběru původních odpovědí účastníků projektu. Celkově text zdravě graduje, nepostrádá svérázné dramatičnosti, je čtenářsky zajímavý.

Je třeba ocenit způsob, kterým autorka pracuje s literaturou. Jde o velmi dobře zvolený výběr publikací k problematice stárnutí, paměti i reminiscence. Bohatě je zastoupena i cizojazyčná literatura. Autorka své zdroje zajímavým způsobem interpretuje, aby tak podpořila a rozvinula své vlastní myšlenky týkající se tématu reminiscence. Odkazuje i na autory u nás málo citované nebo dosud vůbec necitované, přináší výsledky výzkumů efektu reminiscence na kognitivní funkce a celkovou duševní kondici starých lidí.

V teoretické části seznamuje autorka s pojmem reminiscence a metodami reminiscenční práce. Podstatným rysem jejího přístupu je zaměření na cíl a smysl, který má reminiscence pro starého člověka. Zdůrazňuje, inspirována Colemanem a Gibsonovou, nutnost individuálního přístupu v závislosti na vztahu člověka ke vzpomínkám – lidé dobře adaptovaní na současné životní podmínky mohou vzpomínat rádi, neboť vzpomínky jim dodávají sílu. Jiní vzpomínat nechtějí a dávají přednost jiným důležitým věcem. Jsou ovšem i lidé špatně adaptovaní, kteří litují své minulosti a při vzpomínkách cítí smutek, myslí na svůj těžký život, cítí křivdu, potřebují, aby se druzí jejich minulostí zabývali. Jiní vzpomínají neradi, protože si tím připomínají něco, na co by chtěli zapomenout. Autorka pak seznamuje čtenáře se základními kreativními technikami reminiscence. Kreativitu přitom považuje za důležitou součást lidské psychiky, kterou je třeba stimulovat, aby se rozvinula – vzpomínky jsou často tak komplexní, že nestačí slova a je třeba využít i jiných vyjadřovacích prostředků, mimo jiné i výtvarných a dalších kreativní činností.

K silným stránkám práce Aleny Fendrychové patří především cílevědomost a logický postup. Myšlenky a pojmy (např. autobiografická a sémiotická paměť) jsou propojeny tak, aby udržovaly kontinuitu celého textu, teoretická část je reálnou přípravou na praktický reminiscenční projekt. Autorka tak prokazuje, že velmi dobře pochopila smysl užitých pojmů a dokázala je začlenit do

systému práce s reminiscencí. Je také logické, že teoretická část její práce vyúsťuje mj. v popis nutných kompetencí reminiscenčního pracovníka.

V praktické části své práce si autorka klade za cíl vytvořit příklad dobré praxe využití kreativní reminiscenční aktivity na podporu mezigeneračních vztahů v rodinách a vyhodnotit přínosy této aktivity pomocí dotazníků. Věnuje se problematice mezigeneračních vztahů a popisuje cíle mezigeneračního vzpomínání. Přibližuje pak zejména postup, který při práci s rodinami uplatnila, a nejdůležitější zkušenosti, které zobecňuje v podobě metodických doporučení (kap. 4.2). V příloze přináší i velice cennou fotodokumentaci postupu práce a výsledných výtvarných reminiscenčních produktů. Poněkud chybí samostatné kazuistiky jednotlivých zúčastněných rodin. Dotazník obsahoval otevřené otázky umožňující získat od rodin zajímavé zpětné vazby, které se týkaly jak obsahu vzpomínek a pohledu na osobnost prarodičů, tak i použité reminiscenční metody.

Autorka v této části zůstala skromně u testování metody a hodnocení jejího efektu pomocí kvalitativního dotazníku a u vytvoření metodiky s doporučeními pro případnou budoucí mezigenerační práci v rodinách. Její ambice mohla být klidně vyšší, mohla svoji práci pojmout jako kvalitativní výzkumnou studii, pokud by přizpůsobila strukturu, upřesnila metodologickou část (např. frekvenci setkání, bližší popis zkoumaného souboru – počet účastnic, zastoupení jednotlivých věkových kategorií, sociální status, pracovní aktivitu, zdravotní stav, soběstačnost) a výsledky prezentovala např. formou případových studií („příběhů“ práce se vzpomínkami), které by posléze zobecnila, zhodnotila a interpretovala z hlediska chování účastníků, jejich komunikace a emocí, atmosféry při setkání případně dalších aspektů (mnohé z toho práce již obsahuje). Kvalitativní metody dávají prostor i pro sebepozorování a sebereflexi výzkumníka. V textu nenajdeme také vysvětlení, proč nebyla zastoupena generace dcer, ani popis místa setkání. Toto není míněno jako námitka ke kvalitě bakalářské práce, nýbrž jako podnět pro zpracování odborného článku, případně magisterské práce.

Práci lze samozřejmě vytknout i drobné nedostatky. Nejasné je např. pojetí kreativních technik (jako práce se smyslovými vjemy) a zařazení uměleckého vyjádření až poté „kdy slova nestačí“. Neverbální a verbální reminiscenční techniky jsou však, zejména při tvořivých aktivitách, často těsně spjaté. V této souvislosti autorka uvádí velmi krkolomný odkaz na studii G. Cohena. Bylo by vhodnější dohledat a ocitovat původní zdroj. Ve stejné kapitole na s. 39 není srozumitelné, co myslí autorka tím, že staří lidé vyprávějí vzpomínky ve formě dialogu, a jak to souvisí s dramatizací vzpomínek. Autorka nepřesně informuje o reminiscenční práci v ČR (např. pozice reminiscenčního pracovníka není rozhodně běžnou, ve zdravotnictví reminiscence prakticky zavedena není).

V citacích pod čarou by neškodilo uvádět i rok publikace pro lepší orientaci čtenáře.

Některé myšlenky by bylo možné vyjádřit pregnantněji – např. místo „informace ze smyslu“ lépe „informace získané prostřednictvím smyslového vnímání“ (s. 15), nebo „vyvoláváme zasuté vzpomínky“ lépe snad „skryté/uložené vzpomínky“. Diskutabilní je rovněž užití slova „babička“ v odborném textu, bez bližšího vysvětlení. Vhodnější by byl neutrální, méně familiární výraz (zástupkyně nejstarší/nejmłodší generace apod.). V práci se občas objeví chyba v koncovce (-ly -li).

Uvedené připomínky nic neubírají na kvalitě celé práce, která je nadstandardní co do úpravy, použité literatury, teoretické přípravy i originality zpracování praktického úkolu. Autorka si stanovila cíle, ke kterým systematicky směřovala, a dosáhla jejich naplnění.

Práci doporučuji jednoznačně k obhajobě a hodnotím ji jako výbornou (A).

V Praze dne 9.8.2013

Otázky k rozhovoru během obhajoby

1. Vysvětlete, prosím, své pojetí lidské kreativity. Ve svém textu uvádíte „Kreativní techniky v reminiscenci staví na skutečnosti, že člověk zažívá svět kolem sebe skrze smysly, vnímá chuť, dotyk, vůni, zvuk, obraz“. Mají podle Vašeho názoru v tomto směru nějaký význam také emoce a nějaký vnitřní, skrytý potenciál člověka?
2. Popište prosím, jak konkrétně probíhalo setkání. Bylo zde více spontaneity nebo byla schůzka řízená asistentkou? Kdo vnášel kreativní podněty? Kdo se komu přizpůsoboval? Kdo se dobře bavil a kdo se naopak nudil? Co bylo nejtěžší na Vaší roli reminiscenčního asistenta?
3. Stalo se Vám, že se objevily silné, emocionálně náročné nebo opakující se vzpomínky? Jak jste si s nimi poradila?